

94(497.11)"1941/1942"
355.425.2(497.11)"1941/1942"

COBISS.SR-ID 83805193

Језик рада: Српски
Примљен: 07. 03. 2022.
Прихваћен: 27. 05. 2022.
Тип рада: Оригинални научни рад

Др Небојша Стамболија, научни сарадник
Институт за савремену историју
Београд, Република Србија
E-mail: nstambolija@yahoo.com

СТВАРАЊЕ И ОРГАНИЗАЦИЈА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ 1941/1942. ГОДИНЕ

АПСТРАКТ: Предмет овог рада јесу околности које су довеле до стварања Српске државне страже (СДС) – колаборационистичке формације створене почетком марта 1942. године у окупираној Србији, као и њена организација. Ова формација била је производ потребе окупатора и колаборациониста за једном јачом и организованијом јединицом која би се успешније супротставила устаничким снагама на територији Србије. Настала на бази предратне жандармерије, у специфичним условима ратног хаоса на простору Србије, задржала је свој првенствени полицијски карактер, иако је, по потреби, стварала веће и покретније војне формације. Уредба о њеном устројству објављена је 3. марта 1942. године. По тој уредби, СДС је била дефинисана као униформисана и оружана трупа која врши полицијску извршну и граничну службу. У њен састав укључени су припадници дотадашње жандармерије, полицијске страже, оружаних одреда и погранични органи финансијске контроле. Припадници СДС-а били су у служби Министарства унутрашњих послова.

У раду је превасходно коришћена грађа похрањена у Војном архиву у Београду, пре свега фонд „Недићева архива”, као и одређена објављена грађа, литература и периодика.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Српска државна стража, Други светски рат, Србија, окупација, гранична стража, градска стража, пољска стража, Трећи рајх, колаборационисти

Стварање Српске државне страже

Крајем 1941. године окупирана Србија је углавном била пацификована након што су се немачке окупаторске и колаборационистичке јединице обрачунале са центрима два покрета отпора. Крајем новембра 1941. немачке снаге су ушле у Ужице, а почетком децембра су опустошиле и центар ројалистичког покрета отпора на Равној гори. Непосредно по окончању акције за уништење устаничке територије, а истовремено са територијалном реорганизацијом земље, наметнула се потреба и за реорганизацијом владиних оружаних одреда и неком врстом унификације различитих формација. Уместо жандармерије, реликта претходне државе, која се показала неефикасном и недовољно употребљивом у „умирењу” Србије, било је потребно створити једну нову, снажнију и боље организовану формацију. Почетна иницијатива је кренула од колаборационистичке владе. Генерал Недић је, још новембра 1941, затражио помоћ шефа Управног штаба Харалда Турнера (*Harald Turner*)¹ да му помогне у организовању једне полицијске формације.² То се поклапало са немачким плановима за реорганизацију сопственог система безбедности, па је Турнер, 1. децембра 1941, сачинио један план који је послао команданту Југоистока. По том плану све тадашње колаборационистичке војно-полицијске формације (жандармерија, добровољци и Пећанчеви четници) требало је да броје не више од 17.000 људи. Међутим, Недић се са овим предлогом није сложио, јер је био уверен да овакве снаге неће бити у стању да успешно пацификују Србију. Сматрао је да се овај задатак може успешно извршити наоружавањем 30.000 војника који би били распоређени у касарнама у већим градским центрима и били у стању да реагују снажним јединицама уколико дође до појаве устаничких снага. По његовом мишљењу, овакав распоред је био много ефикаснији од великог броја малих станица, које би биле лака мета за разоружавање.

¹ Харалд Турнер (1891–1947). Докторирао је правне науке. Већ од 1932. прилази нацистичком покрету и брзо напредује, па већ од 1934. ради у Главној управи безбедности Рајха (РСХА). Пре доласка у Србију био је на челу цивилних управа у Луксембургу, Белгији, Паризу, североисточној Француској и Солуну. Био је један од кључних људи у решавању „јеврејског питања”. Након сукоба са генералом Августом Мајснером, 1. новембра 1942. је опозван и премештен у централу СС-а у Берлину. Британске окупационе снаге су га ухапсиле и изручиле новим југословенским властима 1945. године. На суђењу у Београду осуђен је на смрт као ратни злочинац – Симо Ц. Ћирковић, *Ко је ко у Недићевој Србији 1941–1944. Лексикон личности. Слика једне забрањене епохе* (Београд: Просвета, 2009), 482.

² *Nemačka obaveštajna služba*. Knjiga IV (Beograd: Uprava državne bezbednosti, 1959), 656.

Међутим, немачка окупациона управа није била расположена да наоружа и опреми толики број Срба.³

У првој половини децембра 1941. године у Србију долази потпуковник Андреас Мај (*Andreas May*)⁴ са неколико официра, по наређењу шефа немачке Полиције поретка (*Ordnungspolizei*) Курта Далугеа (*Kurt Daluege*),⁵ са задатком да помогне при формирању колаборационистичке полиције. Он је сматрао да немачка улога у оваквој полицији треба да се ограничи на опште управљање, обучавање и надзор. Иначе, прва јединица Полиције поретка дошла је у Србију још јуна 1941. године – 64. резервни полицијски батаљон који је формиран у немачком граду Келну. Овај батаљон био је најпре подређен шефу Командног штаба војног заповедника пуковнику Гравенхорсту, а октобра 1941. дошао је под надлежност шефа Управног штаба Харалда Турнера.⁶

Потпуковник Андреас Мај је, 17. децембра 1941. године, министру унутрашњих послова Милану Аћимовићу послао молбу, која је више личила на наређење, да одмах приступи изради једног организационог штаба у Министарству унутрашњих послова за „нову организацију под одговорним вођством, коме припадају 3 струке, градска, пољска (фелдполиција, војна) и погранична полиција”. На крају потпуковник Мај „моли” да га до 5. јануара 1942. извести о спроведеним мерама. Овај документ је први конкретан извор у којем се већ виде уобличене контуре на основу којих је касније створена формација о којој је реч у овом раду.⁷

³ Милан Борковић, *Контрареволуција у Србији. Квислиншка управа 1941–1944*, књ. I (Београд: Слобода, 1979), 286–287.

⁴ Андреас Мај. Заповедник Полиције поретка у Србији (BdO). Најпре је био у чину потпуковника, па пуковника и генерала. У Србији остао до средине 1944. године – Радосав Туцовић, „Полицијски репресивни апарат нацистичке Немачке и његови домаћи инструменти: Анализа делатности Драгомира Јовановића и Аугуста Мајснера у окупираној Србији (1941–1944)” (докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју, 2021), 115.

⁵ Курт Далуге (1897–1946). Постаје члан Нацистичке партије 1923. године. Изабран је за посланика у Рајхстагу 1932, а након реорганизације немачке полиције 1936. постаје шеф Полиције поретка. Након убиства Рајнхарда Хајдриха у Чешкој, 1942. постаје заменик протектора Чешке и Моравске. Повлачи се са свих функција због здравствених проблема маја 1943. године. Ухапшен је по завршетку рата и суђено му је у Чехословачкој, где је због својих злочина осуђен на смрт – LouisL. Snyder, *Encyclopedia of the Third Reich* (Ware: Da Capo Press, 1998), 61.

⁶ Поред људства које је стигло из Немачке, 64. полицијски батаљон је још 1941. створио чете помоћне полиције од фолксдојчера. Касније, када је од фолксдојчера формирана 7. СС дивизија, млађе људство је ушло у њен састав, док је старије остало у саставу овог полицијског батаљона – *Немачка обавештајна служба*, књ. IV, 656–657.

⁷ У наставку овог наређења прецизира се шта би још требало да изврши тај „организациони штаб”: „...2) мере за обухватање сада постојећег бројног стања особља државне полиције, жандармерије и финансијске контроле. 3) Мере за врбовање особља за попу-

Само десет дана касније, 27. децембра 1941. године, на конференцији са новопостављеним окружним начелницима, Недић помиње да ће у сваком окружном седишту имати „хиљаду људи добро наоружаних, добро командованих и моторизованих на своме расположењу“, а у „угроженим окрузима биће их и више“. Начелницима је дат задатак да нађу „зграде потребне за збрињавање тог полицијског корпуса и делова тог корпуса“. У наставку конференције и помоћник Министра унутрашњих послова Цветан Ђорђевић такође помиње окружним начелницима скоро оснивање „полицијског корпуса“ те да је потребно „одмах да се постарају за зграде и уопште за смештај”.⁸

Очигледно да су се колаборационистичке власти озбиљно позабавиле овим проблемом, пошто се већ првог дана јануара 1942. у дневним новинама *Ново време* помиње нова формација под називом „државна полиција”. У том новинском тексту се наводи да је „одлучено да се оснују школе и течајеви, кроз које ће проћи сви службеници државне полиције”. Из текста сазнајемо и да је Главну школу, у присуству 150 официра и подофицира инструктора, отворио „новопостављени командант државне полиције пуковник г. Љуба С. Бабић”.⁹ Интересантно је да се оваква информација налази у дневној штампи, а да нема баш никаквог помена о „државној полицији” у *Службеним новинама* „Владе народног спаса”. У чланку се налазила и фотографија пуковника Љубе Бабића.¹⁰

ну празних места. 4) Постављање смерница у погледу напредовања (предлози). 5) Обухватање и припремање оружја, одеће и спреме за ову државну полицију, укључно и школе. 6) Мере за школовање. Избор наставног персонала. Информативни школски курс почетком јануара у Београду. 7) Оснивање школе за помоћну полицију у 13 срезова, 14 дневни курсеви за јединствену обуку. 8) Постављање наставног плана са поделом у погледу времена градива. 9) Предлози за попуњавање службеничких места у а) градској полицији, б) пољској полицији и в) пограничној полицији...” – Историјски архив Београда (ИАБ), Управа града Београда (УГБ), Специјална полиција (СП), к. 591.

⁸ Војни архив (ВА), Недићева архива (НДА), к. 1, ф. 2/1, р. бр. 19, Упут за рад окружним начелницима председника Министарског савета, 27. децембра 1941.

⁹ Љуба Бабић (1890–1946). Његово право име било је Албрехт фон Шиндлер. На почетку Првог светског рата мобилисан је у аустроугарску војску. Због брака са Српкињом пребегао је српској војсци децембра 1914. и променио име. После рата је наставио службу у југословенској краљевској војсци. Био је један је од главних команданата оружаних одреда Недићеве владе који су гушили устанак 1941. године. У фебруару 1942. године Немци откривају његов прави идентитет и хапсе га због дезертирања у Првом светском рату. Отпремљен је у заробљенички логор у Немачкој. Након рата се укључује у рад српске антикомунистичке емиграције, али су га киднаповали припадници Озне и транспортовали у Београд. Осуђен је на смрт стрељањем. – Срђан Цветковић, Раде Ристановић, Небојша Стамболија, прир., *Колаборационисти пред судом Озне. Саслушања Милана Недића, Драгомира Јовановића, Таназија Динића и Косте Мушицког пред органима Озне* (Београд: Институт за савремену историју, 2018), 199–200.

¹⁰ „Оснивање школа и течајева за службенике државне полиције”, *Ново време*, 1. јануар 1942, 3.

Ново време од 14. јануара доноси опширан текст о новој формацији, којој се сада додаје национални епитет, па носи назив „Српска државна полиција”. У тексту препуном пропагандистичких тонова наводи се да је организовање новоосноване полиције извршено у „свим основним линијама брзим, готово невероватним темпом” и да се овај посао одвија „беспримерним еланом и преданошћу, под личним руководством команданта пуковника г. Љубе Бабића, енергичног и прослављеног нашег војног старешине и ратника”. Како се даље наводи, „сада се приступило и последњем стадију у организовању Српске државне полиције: попуњавању кадра са људима челичнога карактера, испуњених патриотизмом и свешћу о одговорности, дужности и части, пожртвованих и спремних да даду све од себе за високе циљеве службе ... Они ће служити народу и отаџбини под вођством старешина, који својом чистом и светлом прошлошћу заслужују поверење народа и целокупног будућег кадра Српске државне полиције”. У конкурс за пријем званичника (подофицира и редова) у пољску, градску и граничну полицију, који следи, наведени су услови. Првенство пријема у службу имали су они кандидати „који су се одазвали позиву за обнову Србије и учествовали у борби (четници, добровољци, одредници, итд.)... и бивши подофицири, подразумевајући и резервне, као и бивши питомци разних војних школа”. Затим се наводе и повластице које ће имати они који буду примљени: месечна примања, бесплатна униформа, бесплатан стан у касарни, заједничка исхрана, право на пензију, бесплатно лечење у болницама, обезбеђење породица у случају смрти или рањавања и слично. У процедури за пријем молби наведено је да кандидати морају бити: српске народности и не смеју имати „јеврејске или циганске крви”; старости између 20 и 30 година; телесно и душевно здрави; нежењени или удовци без деце; беспрекорног владања; да су писмени; да су високи најмање 172 цм за пријем у градску или најмање 168 за пријем у пољску или граничну полицију. Овај конкурс је датиран на 9. јануар 1942. године.¹¹

Крајем јануара долази и до реорганизације немачког безбедносног и полицијског апарата. Спојене су оперативна група безбедносне полиције (Sicherheitspolizei) и партијска обавештајна служба (Sicherheitsdienst) у институцију Заповедника полиције сигурности и службе безбедности (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienst – BdS) и на ту функцију именован пуковник др Емануел Шефер (Emanuel Schäfer).¹² У исто време формирана је и

¹¹ ВА, НДА, 33А-3-9, Услови за пријем у Српску државну полицију; „Велики, светао и частан задатак Српске државне полиције”, *Ново време*, 14. јануар 1942, 3.

¹² Др Емануел Шефер (1900–1974). По занимању је био правник. По доласку нациста на власт брзо напредује. Учествовао је у инвазији на Пољску 1929. године,

функција Заповедника полиције поретка (Befehlshaber der Ordnungspolizei – BdO) на коју је постављен потпуковник Андреас Мај, који је нешто раније дошао у Србију. Њему су подређени 64. резервни полицијски батаљон и 322. полицијски батаљон. Хитлеровом наредбом од 22. јануара 1942. године, за вишег вођу СС-а и полиције (Höherer SS- und Polizeiführer) постављен је Аугуст Мајснер (August Meyszner).¹³ Њему су подређене институције којима су руководили Шефер и Мај, а био је задужен и за општу организацију СС-а, коју је тек требало изградити и за немачку народну групу у Србији. У наредби је писало и да Мајснер „има право надзора и наређивања српским властима и полицији” и да му је нарочита дужност „надзор, изградња и употреба српских полицијских снага”.¹⁴

У Новом времену се Српска државна полиција поново помиње 28. јануара, када је, Недићевом наредбом, унапређен већи број официра који су учествовали и истакли се у „борби за спас Српства од разорне и комунистичке акције”. Као први у том реду наведен је пуковник Љуба Бабић, који је том приликом унапређен у чин артиљеријског бригадног генерала. Унапређени су и потпуковник Драгомир Лукић, мајор Манојло Кораћ, мајор Милан Калабић, потпуковник Владимир Нешковић и још 65 активних и резервних официра, од потпоручника до мајора. Такође, у чин потпоручника је унапређено 30 активних и 6 резервних подофицира, као и 32 питомца Ниже школе Војне академије.¹⁵ У посебном тексту, са сликом Љубе Бабића, који се и овде наводи као „командант новоосноване Српске др-

где је био задужен за „јеврејско питање”. У Београд долази у јануару 1942. и постаје заповедник новоуспостављене институције Заповедника полиције сигурности и службе безбедности (BdS). Један је од најодговорнијих за прогон и ликвидацију Јевреја у окупираној Србији и ликвидације у логору Сајмиште. Након рата се сакривао, а откривен је 1951. и осуђен у Западној Немачкој на шест и по година затвора. – Slavko Odić, Slavko Komarica, *Noć i magla, Knj. 2: Gestapo u Jugoslaviji* (Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1977), 136, 200.

¹³ Аугуст Мајснер (1886–1947). После завршене кадетске школе служио је као официр у аустроугарској војсци, а 1908. године прелази у жандармерију. Због припадништва Нацистичкој партији у учешћа у пучу, 1934. године бежи из Аустрије и запошљава се у немачкој полицији. У Другом светском рату најпре је на дужности заповедника Полиције поретка у Норвешкој, а почетком 1942. је именован за Вишег вођу СС-а и полиције у Србији. Као изразити србофоб завео је оштар режим репресалија. У фебруару 1944. смењен је на иницијативу Хермана Нојбахера. Након рата је испоручен новим југословенским властима и осуђен на смрт. *Колаборационисти пред судом Озне*, 82.

¹⁴ *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije*, том XII, knjiga 2 (Београд: Војноисторијски институт, 1976), 59–60; Р. Туцовић, *Полицијски репресивни систем нацистичке Немачке и његови домаћи инструменти*, 107–113.

¹⁵ „Унапређење великог броја активних и резервних официра”, *Ново време*, 28. јануар 1942, 5; Бојан Димитријевић, *Војска Недићеве Србије* (Београд: Институт за савремену историју, 2011), 145.

жавне полиције”, помиње се да је „за врло кратко време успео... да организује државну полицију и да успостави све потребне основе за њен рад”.¹⁶

Чим је дошао у Србију, 4. фебруара 1942, Аугуст Мајснер је посетио генерала Недића. Разговарајући о „организовању нове српске полиције” сложили су се да почетна снага ове формације буде 15 до 16 хиљада људи. Ипак, питање је било да ли је могуће регрутовати толико људство. Иако је Недић имао намеру да укључи и добровољачке јединице које је намеравао да „расподели на све полицијске секторе у земљи”, Мајснер је сматрао да се „добровољци организују као затворена формација сама за себе, како не би у иностраној околини могли бити идеолошки заведени”. Недић је изложио план по којем би се из 12 округа регрутовало по 500 људи, што би уз тадашњих 7.500, који су се већ налазили у наоружаним одредима и жандармерији, чинило 13.500. На том састанку било је речи и о имену нове формације. Иако је Мајснер сматрао да би најадекватнији назив био „полиција”, Недић је био против назива „полиција” и „жандармерија”, због компромитације у претходном режиму југословенске краљевине. Назив који је фаворизовао Недић, а истакао је и да је то предлог Димитрија Љотића, био је „народна гарда”. На крају састанка Недић је покренуо питање официрског кадра нове формације, означивши као непоуздане одређен број официра оружаних одреда и жандармерије. Молио је Мајснера за помоћ да се из заробљеништва пусте официри који су се „добровољно ставили на располагање за борбу против комунизма у Србији”. Мајснер по том питању није хтео да се обавезе већ је предложио да се у официре унапреди одређен број подофицира који су се у дотадашњим борбама показали заслужни.¹⁷ Занимљиво је да је Недић на послератном саслушању пред истражитељем Озне нешто другачије тумачио избор назива: „Што се тиче самог назива СДС тај је назив поникао у самој влади. Напомињем да су Немци одбили наш предлог за стварањем жандармерије са мотивацијом, да би то значило, ако ми будемо увели жандармерију да имамо своју државу”.¹⁸

На конференцији Милана Аћимовића са окружним начелницима, почетком фебруара, говорило се и о проблемима који су постојали у одређеним окрузима, а у вези са покушајима за регрутовање људи у „државну полицију”. Начелник Лесковачког округа Сретен Страњаковић је, 6. фебруара, поменуо да велики проблем за регру-

¹⁶ „Г. Љуба Бабић нови бригадни генерал”, *Ново време*, 28. јануар 1942, 5.

¹⁷ *Nemačka obaveštajna služba*. Knjiga VIII (Beograd: Uprava državne bezbednosti, 1956), 535–537.

¹⁸ ВА, Четничка архива (ЧА), 269–1–38, Записник о саслушању Милана Недића, 1. фебруара 1946.

тацију представљају четници Косте Пећанца: „... Али су они развили велику агитацију да се нико не јавља за полицију, јер они неће контролу и то је народу досадило”. Исти проблем помиње и начелник Нишког округа Чедомир Младеновић: „... Реорганизацију у Управи полиције нисам могао да спроведем зато јер је кроз полициски курс прошло 70 – 80 људи. Из одреда је било само седам кандидата као и из грађанства, јер као што су и друге колеге казали четници су настојавали да људи не иду у полицију”. Начелник Шабачког округа Душан Поповић као сметњу за одзив људи наводи и старешине добровољачких одреда: „... Али је тај командант добровољаца тамо код мене забранио да ни један добровољац не сме да уђе у полицијску школу иако су добровољци баш желели да се у ту школу уврсте. Командир чете и цела чета казали су да би они врло радо ушли у полицијску школу, али да то не да командант њихов”.¹⁹

Активност на коначном обликовању изгледа и улоге нове војне формације се након тога интензивирала, па је 7. фебруара Недић одржао састанак и са генералом Паулом Бадером (Paul Bader), којем су присуствовали и Милан Аћимовић и Харалд Турнер. Констатовано је да је број од 9 до 10 хиљада људи, са колико је располагао Недић, недовољно да се одржава мир, као и да су „четници непоуздани као и добровољачки одреди”. Сложили су се са предлогом Харалда Турнера да се иде постепено, односно да се организује бар 10.000 полицајаца, па да се потом разоружавају четници и непоуздани добровољци.²⁰

Према писању часописа *Српски народ*, средином фебруара долази до преформирања снага Српске државне полиције у „Српску народну гарду”.²¹ У архивској грађи сачувана је „Уредба о устројству Српске народне гарде”, која је нажалост недатирана. Међутим, анализирајући је, може се закључити да управо потиче из прве половине фебруара 1942. године, пошто је готово идентична са Уредбом о устројству Српске државне страже, која је ускоро уследила, а у знатној мери се разликује од Конкурса за пријем званичника у Српску државну полицију са краја јануара.²²

¹⁹ ВА, НДА, 1А–2–29, Стенографске белешке конференције чланова Српске владе са окружним начелницима, 5–7. фебруар 1942.

²⁰ М. Борковић, *Контрареволуција у Србији*, књ. I, 288.

²¹ Д. Ст., „Улога Српске државне страже у обнови Србије”, *Српски народ*, 1. јануар 1944, 6.

²² ВА, НДА, 26–12–2, Уредба о устројству Српске народне гарде. У извештају из Ужица од 25. фебруара 1942. године помиње се „Команда Српске народне гарде Округа ужичког” (ВА, НДА, 20–4–6), а у једном документу из Среза јадарског „народна гарда” се помиње и почетком априла (ВА, НДА, 33А–5–11). Очигледно је овај термин био добро познат и на локалу, што значи да наведена уредба није била само на папиру, већ се радило на њеном спровођењу.

Најранији званичан документ да је назив нове формације „Српска државна стража” наилазимо у прве три наредбе команданта Српске државне страже, које су све издате 26. фебруара 1942. године. Првом наредбом извршен је распоред официра у Команду СДС-а, њена одељења, одсеке и окружне команде, осим у Банатском и Митровичком округу. У заглављу се наводи да се ова постављења врше у складу са наређењем министра унутрашњих послова од 23. фебруара. Тада је за команданта СДС-а постављен дивизијски генерал Стеван Радовановић, а поред њега распоређено је још 287 официра.²³ Другом наредбом извршен је распоред подофицира у Команди СДС-а.²⁴ Трећа наредба је најпре констатовала да је „Господин Министар унутрашњих послова својим решењем Пов. бр. 352 од 23. фебруара 1942. г. изволео наредити да се организациони штаб Српске државне полиције расформира закључно под 27. фебруаром т. г. а од 28. фебруара т. г. да се формира и отпочне дејство штаба Команда Српске државне страже”, а затим је, у складу с тим, наређено „формирање и дејство Команде српске државне страже”, са почетком дејства од 28. фебруара од 9 часова. У наставку наређења наведена је процедура око расформирања организационог штаба Српске државне полиције и ликвидације Команде жандармерије, као и деоба просторија између Команде СДС-а и Команде жандармерије у ликвидацији.²⁵

Коначно, 3. марта 1942. године, у *Службеним новинама* објављена је Уредба о устројству Српске државне страже, а та информација је праћена и чланцима у дневној штампи. По тој уредби, СДС је била дефинисана као „униформисана и оружана трупa која врши полицијску извршну и граничну службу”. У њен састав укључени су припадници дотадашње жандармерије, полицијске страже, оружаних одреда и погранични органи финансијске контроле. Припадници СДС-а били су у служби Министарства унутрашњих послова. Приликом свог формирања СДС се делила на: 1) градску државну стражу 2) пољску државну стражу и 3) граничну државну стражу. У састав СДС-а требало је да уђу и ватрогасне јединице на територији окупиране Србије, а привремено и у ситуацијама када је то „потребно за јавну безбедност” и чувари шума, надзорници путева, чувари поља, општинске и сеоске страже. Припадницима је било забрањено да се баве било којим другим занимањем, а занимања чланова породице су морали пријавити надлежном окружном команданту, који је могао забранити да се чланови породице баве својим послом „уколико

²³ ВА, НДА, 144-1-1, Наредба пов. бр. 1 Команданта СДС за 26. фебруар 1942.

²⁴ ВА, НДА, 144-1-2, Наредба пов. бр. 2 Команданта СДС за 26. фебруар 1942.

²⁵ ВА, НДА, 144-1-3, Наредба пов. бр. 3 Команданта СДС за 26. фебруар 1942.

би њихово занимање могло бити штетно по интересе службе". Припадник СДС-а могао је склопити брак само са особом аријевског порекла, и то уз дозволу команданта СДС-а (за стражаре и подофицире), односно министра унутрашњих послова (за официре). Женидба без дозволе повлачила је отпуст из службе. Будући стражари морали су испуњавати одређене услове који су се односили на висину и старост. Поред тога, била је обавезна и „припадност аријевској раси и српској народности", с тим што је Министарство унутрашњих послова, на предлог команданта СДС-а, могло кандидата ослободити припадности српској народности и осталим условима, осим аријевској раси. Кандидати су морали да се писмено обавезу да ће остати у служби најмање три године, а у случају својеволјног превременог напуштања требало је да врате половину свих принадлежности које су до тада примили. У завршним одредбама Уредбе регулисано је финансирање, а занимљиво је да су одреде градске страже делом финансирале локалне самоуправе. У потпису Уредбе наведено је да је донета готово месец дана раније, 6. фебруара.²⁶

У свом послератном саслушању пред органима Озне, Милан Недић је стварање Српске државне страже објаснио на следећи начин: „Разлози, којим се влада руководила да се њени дотадашњи одреди преформирају у СДС били су ти што је Србија концем 1941. г. била очишћена од комуниста, па је сада требала да се створи једна оружана снага за одржавање јавног реда и поретка безбедности у земљи. Отуда је дошло до преформирања владиних одреда у СДС".²⁷

У извештају генерала Паула Бадера команданту Југоистока од 10. марта 1942, у поглављу насловљеном „српски наоружани одреди", кратко се наводи да је „у оквиру реорганизације српске полиције одобрено да се ова преименује у Српску државну стражу, са поделом на Српску пољску, Српску градску и Српску граничну стражу". У наставку се наводи и бројно стање по формацији и на стању. По формацији је било предвиђено да она има 580 официра и 14.420 стражара, односно укупно 15.000 припадника. Официра је било више

²⁶ Уредба о устројству Српске државне страже (са уредбом о устројству Полицијске страже управе града Београда) и Уредба о поступку суда Српске државне страже у кривичним делима (Београд: Југоисток, 1942), 5–34; „Уредба о устројству Српске државне страже", *Службене новине*, 3. март 1942, 1–7; „Устројство Српске државне страже", *Обнова*, 3. март 1942, 5; „Основана је Српска државна стража", *Ново време*, 4. март 1942, 3. Историчар Бојан Димитријевић сматра да је у коначно усвојеном називу ове формације очигледан утицај немачког окупатора, због постојања адекватног паритета у преводу на немачки (Statswache). Међутим, постоји и могућност да је преузет већ постојећи назив који је постојао за полицијску стражу Управе града Београда. – Б. Димитријевић, *Војска Недићеве Србије*, 157.

²⁷ ВА, ЧА, 269–1–38, Записник о саслушању Милана Недића, 1. фебруара 1946.

– 635, али је стражара недостајало, било их је 12.470, односно укупно бројно стање износило је 13.105. Поред тога, одвојено је наведено бројно стање СДС-а Управе града Београда – 48 официра и 1.223 стражара, укупно 1.271, и СДС-а у Банату, која се састојала искључиво од фолксдојчера (94 официра и 846 стражара).²⁸

У првим наредбама наводио се распоред старешина по окрузима. Наредбама од 7. марта 1942. извршен је распоред судских официра и подофицира у дисциплинско-правосудне органе СДС-а, у окружним командама и у Команди СДС-а;²⁹ официра и подофицира граничне страже;³⁰ официра³¹ и подофицира³² пољске страже по окрузима; 11. марта наређен је распоред људства у Команду жандармерије у ликвидацији;³³ а 12. марта официра санитетске службе³⁴ и подофицира у Команду СДС-а.³⁵

Организација Српске државне страже

На челу СДС-а био је командант, који је са штабом сачињавао Команду СДС-а. Имао је два помоћника, који су му били непосредно потчињени. Команда се делила на одељења, која су била подељена на одсеке, а одсеци на одељке. Током свог постојања, Српска државна стража је имала само два команданта. Од тренутка формирања, па до 7. јуна 1942. њоме је руководио дивизијски генерал Стеван Радвановић, а од тада па до расформирања пуковник Боривоје Јонић, кога је Недић накнадно унапредио у чин генерала.³⁶

По територијалном принципу СДС је била подељена на обласне, окружне и среске команде, односно одреде. Срески су се даље делили на потребан број станичних одељења. Обласне команде биле су директна последица потребе за стварањем паритета са немачким полицијским формацијама и временом су се границе обласних команди мењале, а стваране су и нове. До јуна 1942. формиране су три

²⁸ *Zbornik dokumenata i podataka...*, XII-2, 214–215.

²⁹ ВА, НДА, 144–1–5, Наредба пов. бр. 7 Команданта СДС за 7. март 1942.

³⁰ ВА, НДА, 144–1–6, Наредба пов. бр. 8 Команданта СДС за 7. март 1942.

³¹ ВА, НДА, 144–1–7, Наредба пов. бр. 9 Команданта СДС за 7. март 1942.

³² ВА, НДА, 144–1–8, Наредба пов. бр. 10 Команданта СДС за 9. март 1942.

³³ ВА, НДА, 144–1–12, Наредба пов. бр. 13 Команданта СДС за 11. март 1942.

³⁴ ВА, НДА, 144–1–13, Наредба пов. бр. 14 Команданта СДС за 12. март 1942.

³⁵ ВА, НДА, 144–1–14, Наредба пов. бр. 15 Команданта СДС за 12. март 1942.

³⁶ ВА, НДА, 26–12–24, Привремена наредба Министра унутрашњих послова о уређењу и надлежности Команде Српске државне страже, од 8. маја 1942; Небојша Стамболија, *Српска државна стража 1942–1944* (Београд: Институт за савремену историју, 2021), 331–346.

– Краљевачка, Нишка и Београдска, да би се фебруара 1944. из Београдске издвојила Шабачка, а из Краљевачке Моравска област.³⁷

Границе окружних и среских команди поклапале су се са територијалном организацијом окупиране Србије. Свака окружна команда била је означена римским, а њој потчињене среске команде арапским цифрама. Банатски округ није потпадао под територијалне промене нити био у саставу обласних команди, већ је све време окупације задржао посебан статус, а Државна стража у Банату била је под командом локалних фолксдојчера. Слично је било и са Митровичким округом у којем је Српска државна стража организована тек крајем априла 1942. године на немачку иницијативу. Већину стражара чинили су бивши припадници албанске жандармерије која је на овом простору функционисала пре тога.³⁸

Најбројнији вид Српске државне страже била је пољска стража, која је била директна наследница жандармерије, односно задужена за одржавање безбедности на целокупној територији окупиране Србије, осим у седиштима окружних начелстава и градовима у којима је постојао одред градске страже, као и у „државном граничном појасу” за чије је обезбеђивање била задужена гранична стража. Према формацијском саставу Команде СДС Нишке области, са почетка 1944. године, од укупно 3.888 припадника свих видова, чак њих 3.123 (80,32%) припадало је пољској стражи.³⁹

Према Уредби о устројству, Српска државна градска стража била је задужена за одржавање безбедности у „Београду, седиштима окружних начелстава и градовима”. Делила се на градске одреде, а они на кварталне одреде и станична одељења. Могла је да садржи и посебна одељења (саобраћајно, коњичко, мотоциклистичко). Одреди су носили назив по месту у којем се налазе (нпр. Одред градске државне страже у Лесковцу). У погледу „службене употребе” били су подређени „старешини државне власти” у месту у којем су вршили службу, који је био и

³⁷ Државни архив Србије (ДАС), Фонд Земаљска комисија за злочине окупатора и њихових помагача (Г-25), ф. XVI, бр. 15, Команда Нишке области Министру унутрашњих послова, 24. априла 1942; ВА, НДА, 140–2–6, Министарство унутрашњих послова начелнику Војног одељења при Претседништву Министарског савета, 4. јуна 1942; Историјски архив Ниш (ИАН), фонд Комисије за ратне злочине (КОЗАРА), ф. 37, Наредба пов. бр. 8 Команданта СДС од 3. фебруара 1944.

³⁸ ВА, НДА, 144–1–23, Наредба бр. 14 Команданта СДС од 28. марта 1942; Akiku Shimizu, *Die deutsche Okkupation des serbischen Banats 1941–1944* (Münster: Lit Verlag, 2003), 158–161; Бранислав Божовић, Мирослав Вавић, *Сурова времена на Косову и Метохији – квислинзи и колаборација у Другом светском рату* (Београд: Институт за савремену историју, 1991), 109–112.

³⁹ *Уредба о устројству Српске државне страже...*, 6, 8–9; ВА, НДА, 26–10–22, Преглед формациског бројног стања јединица (јачина и распоред).

њихов дисциплински старешина. Најбројнији одред градске страже, који је сачињавао 2/3 свих припадника овог вида СДС-а, била је Српска државна стража Управе града Београда. Ова формација је имала посебан статус; ингеренцију над њом имао је управник града Београда, који је био подређен министру унутрашњих послова. У Уредби о устројству СДС-а за ову формацију је било прецизирано да су се према њеним припадницима примењивали прописи из Уредбе о устројству полицијске страже Управе града Београда, сем што су се у погледу „принадлежности” и пензија изједначавали са осталим припадницима СДС-а. На челу ове формације био је командант у чину пуковника.⁴⁰

Као и пољска стража, гранична стража се делила на окружне и среске одреде, а ниже јединице су били водови, станична одељења и одељци. У Уредби о устројству је наведено и да је, поред министра унутрашњих послова, граничној стражи надређен и министар финансија у погледу стручног вршења службе и стручне обуке. На челу окружног одреда граничне страже био је командир, који је припадао саставу команде СДС-а тог округа и био подређен команданту пољске страже. Њена надлежност се протезала на гранично подручје округа и постојала је само у окрузима који су били на граници, односно у њиховим граничним срезovima. Вероватно да би се поједноставило функционисање због двоструке надлежности (министру унутрашњих послова и министру финансија), 16. октобра 1942. донета је Уредба о Српској граничној стражи. Њоме је она потпуно издвојена из састава Српске државне страже, формирајући самосталну јединицу и потчињавајући се министру финансија. За команданта је постављен Људевит Погачар, дотадашњи начелник Одељења граничне страже. Уредбом је прецизирано да су за Српску граничну стражу и даље важили сви остали прописи о организацији СДС.⁴¹

Иако је већ у Уредби о устројству било предвиђено да у састав СДС-а уђу и све ватрогасне јединице „као четврта грана страже”, до краја окупације то није потпуно спроведено, па овај вид страже никада није комплетно формиран, већ су ватрогасци остали углавном под надлежношћу локалних органа власти.⁴²

Због ефикаснијег контролисања и спречавања различитих аспеката криминалитета, као и одржавања безбедности, временом су у

⁴⁰ Уредба о устројству Српске државне страже..., 5–8; „Уредба о устројству полицијске страже Управе града Београда”, *Службене новине*, 26. септембар 1941, 1–5.

⁴¹ Уредба о устројству Српске државне страже..., 9 – 10; „Уредба о Српској граничној стражи”, *Службене новине*, 20. октобар 1942, 1; Б. Димитријевић, *Војска Недићеве Србије*, 160.

⁴² Уредба о устројству Српске државне страже..., 6; „Правилник о руковању Ватрогасним фондом”, *Службене новине*, 30. новембар 1943, 2.

оквиру СДС-а формирани специјални видови. У септембру 1942. године, а због „вођења надзора над производњом, прометом и поделом свију предмета дириговане привреде“, као и ради контролисања прописа о прекорачењу цена, створена је Привредна полиција. Ради вршења наведених задатака, при сваком седишту округа и среза, у локалној команди страже требало је формирати одељак Привредне полиције. Ови одељци су примали службене налоге од „месно надлежних општих управних и државних месних полицијских власти“.⁴³

Због потребе ефикасније заштите железничког саобраћаја, 1. марта 1943. формирана је Стража железничке безбедности, као посебан вид СДС-а. Наредбом о формирању прописано је да овим видом страже управља посебна команда. Командант је имао „право и власт“ окружног команданта СДС-а, а био је потчињен начелнику Општег одељења при Команди СДС-а. Команда Страже железничке безбедности била је смештена на београдској железничкој станици, а поред команданта у њој су вршила службу и три официра. У њеном оквиру постојала су три одреда за пратњу и обезбеђење возова – у Београду, Нишу и Краљеву.⁴⁴

Иако је СДС представљала превасходно полицијску формацију, због околности на терену је понекад захтевало и да се од ње формирају већи и покретнији одреди за супротстављање партизанским јединицама, које су често биле и боље наоружане. Тако је у јесен 1942. створен моторизовани одред СДС-а, који је имао мотоциклистичке и аутомобилске чете. Очигледно преамбициозно замишљен, овај одред је расформиран већ у фебруару 1943. године. Од дела људства из моторизованог одреда, али и довођењем способнијих и млађих припадника из свих округа, у фебруару 1943. формирана су два батаљона СДС-а – први са седиштем у Београду, а други у Нишу. Припадници Српске државне страже су обезбеђивали и логоре Бањицу и Завод за преваспитавање омладине у Смедеревској Паланци.⁴⁵

У СДС-у су, поред видова, постојале и службе, као неопходан део сваке војне и полицијске формације. За одржавање морала и дисциплине требало је да послужи развијен систем дисциплинских и кривичних мера и прописа којима су се, у зависности од степена пре-

⁴³ „Наредба о делатности Привредне полиције“, *Службене новине*, 8. септембар 1942, 3.

⁴⁴ ВА, НДА, 145-2-1, Наредба пов. бр. 16 Команданта СДС од 1. марта 1943.

⁴⁵ ВА, НДА, 144-3-44, Наредба бр. 103 Команданта СДС од 12. септембра 1942; ИАН, КОЗАРА, ф. 20, Наредба пов. бр. 12 Команданта СДС од 15. фебруара 1943; ВА, НДА, 145-1-25, Наредба бр. 13 Команданта СДС од 15. фебруара 1943; ВА, НДА, 145-1-22, Наредба пов. бр. 11 Команданта СДС од 11. фебруара 1943; Сима Беговић, *Логор Бањица 1941-1944*, књ. 1 (Београд: Институт за савремену историју, 1989), 73-74; Маја Николова, *Завод за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци 1942-1944* (Београд: Педагошки музеј, 2010), 44-45.

ступа, предвиђале казне. Кажњавање дисциплинских иступа било је у надлежности Дисциплинског суда СДС-а, а најтеже преступе и злочинства санкционисао је Суд Српске државне страже. Из сачуваних извештаја Команде СДС-а у 1943. години могуће је пратити број процесуираних предмета у обе ове институције. Док је Дисциплински суд, у наведеном периоду, добио 16 нових предмета, чак 1.108 их је примљено у Суду СДС-а. Иако није наведена структура процесуираних кривичних дела, може се претпоставити да су највећи број чинила бекства припадника, што је био велики проблем за функционисање СДС-а.⁴⁶

Организацијом здравствене заштите стражара, збрињавањем рањеника, набавком лекова и ветеринарском службом руководила је Санитетска служба. Њену основу чинили су обласни и окружни лекари, као и санитетски помоћници. Будући да су припадници СДС-а већином били млади људи, суздржавање од уживања у благодетима живота је ретке изласке претварало у проблем. Кроз документе се могу пратити чести примери алкохолизма и венеричних болести. Многи здравствени проблеми су настајали и због слабог одржавања хигијене стражара. Поред лакших обољења као што су блажа обољења коже, ране од обуће и шуга, јављале су се и теже болести попут трбушног и пегавог тифуса, што је доводило и до смртних исхода.⁴⁷

За снабдевање и исхрану била је задужена интендантска служба, која је своју функцију вршила кроз Главно интендантско слагалиште у Београду и интендантске одељке у окружним средиштима. Опремена и снабдевање се веома тешко спроводило, пре свега због слабог квалитета одеће и обуће. Док су се за потребе немачких окупаторских јединица користили издржљивији и квалитетнији материјали, униформе за припаднике СДС-а израђиване су од старих крпа, домаће вуне, дрвене вуне и слабо штављене коже, па су се брзо хабале и кратко трајале.⁴⁸

⁴⁶ „Уредба о Дисциплинском суду Српске државне страже”, *Службене новине*, 18. септембар 1942, 1–6; „Уредба о устројству Суда Српске државне страже”, *Службене новине*, 28. август 1942, 1–2; ВА, НДА, 24А–5–21, Месечни извештај Команданта СДС Шефу СДБ од 21. децембра 1943.

⁴⁷ „Уредба о санитетској и ветеринарској служби у Српској државној безбедности”, *Службене новине*, 30. март 1943, 1; Небојша Стамболија, „Санитетска служба Српске државне страже”, у: *Историја медицине, фармације, ветерине и народна здравствена култура (зборник радова са V научно-стручног скупа одржаног 1. новембра 2013. у Зајечару)*, уредник Надежда Педовић (Зајечар: Историјски архив Тимочка Крајина, 2014), 191–196.

⁴⁸ ВА, НДА, 26–12–24, Привремена наредба Министра унутрашњих послова о уређењу и надлежности Команде Српске државне страже, од 8. маја 1942; ВА, НДА, 144–3–10, Наредба пов. бр. 65 Команданта СДС од 15. јула 1942.

За јачање морала, у току 1943. године у оквиру СДС-а је организована музичка служба која је често наступала по унутрашњости, што је било праћено у колаборационистичкој штампи.⁴⁹

Правовремено прикупљање информација и усмеравање јединица на основу њих препознато је као веома битан фактор за успешно супротстављање „разорним елементима” па је, од самог стварања, велика пажња посвећена формирању успешне обавештајне службе. Потпуковник Ђорђе Ћосић, који је најдуже руководио обавештајном службом, према послератним сведочењима, био је развио добро организовану мрежу обавештајаца која је функционисала и ван граница окупиране Србије.⁵⁰

Да би се људство оспособило за рад у новоствореној формацији, на почетку су у сваком окружном средишту основане „окоужне школе”, да би већ од априла 1942. девет таквих школа било укинута, а остале су само сталне школе у Београду, Крагујевцу и Нишу. На јесен 1942. укинуте су и сталне школе у Крагујевцу и Нишу, а целокупну наставу је преузела Стална школа у Београду, која је била смештена у зградама бивше Војне академије. Настава је поново децентрализована почетком 1944. године, када су у средиштима обласних команди (Београд, Краљево, Ниш, Јагодина и Шабац) формиране припремно-патролне школе, док је Стална школа у Београду променила назив у Центар за обуку.⁵¹

Српска државна стража се од почетка формирања сусретала са бројним проблемима. Ограничена средства која су јој додељена нису била у складу са очекиваним задацима одржавања мира и реда на простору окупиране Србије. Овакво стање се није поправило до краја окупације. Лоша опрема и наоружање, слаба мотивација стражара за борбу и дубока инфилтрираност припадницима ројалистичког покрета отпора доводили су до масовних дезертирања. Малобројни преживели припадници дочекали су крај рата у оквиру „националних јединица” које су се предале савезницима у Италији. У послератним сведочанствима често су романтично описивали своју улогу и служење у оквиру Српске државне страже, правдајући колаборацију „егзистенцијалним” разлозима.

⁴⁹ ИАН, КОЗАРА, ф. 20, Наредба пов. бр. 17 Команданта СДС од 4. марта 1943; „Војничко и културно деловање Српске државне страже”, *Српски народ*, 4. март 1944, 4.

⁵⁰ ВА, НДА, 26–12–24, Привремена наредба Министра унутрашњих послова о уређењу и надлежности Команде Српске државне страже, од 8. маја 1942; Историјски архив Београда (ИАБ), Фонд Безбедносно-информативне агенције (БИА), фасцикла I, предмет 2, Записник о саслушању Божицара Бећаревића, 62–63.

⁵¹ „Велики, светао и частан задатак Српске државне полиције”, *Ново време*, 14. јануар 1942, 3; ВА, НДА, 144–4–13, Наредба бр. 115 Команданта СДС од 19. октобра 1942; ВА, НДА, 140–14–1, Јединични списак штаба Команде СДС и команди ван састава обласних команди.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени извори

Војни архив:

Недићева архива

Четничка архива

Историјски архив Београда:

Управа града Београда

Безбедносно-информативна агенција

Историјски архив Ниш:

Државна комисија за ратне злочине

Државни архив Србије:

Фонд Земаљска комисија за злочине окупатора и њихових помагача (Г-25)

Објављени извори

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije, том XII, књига 2. Београд: Војноисторијски институт, 1976.

Nemačka obaveštajna služba, Књига IV. Београд: Управа државне безбедности, 1959.

Nemačka obaveštajna služba, Књига VIII. Београд: Управа државне безбедности, 1956.

Уредба о устројству Српске државне страже (са уредбом о устројству Полицијске страже управе града Београда) и Уредба о поступку суда Српске државне страже у кривичним делима. Београд: Југоисток, 1942.

Цветковић Срђан, Раде Ристановић и Небојша Стамболија, прир. *Ко-лаборационисти пред судом Озне. Саслушања Милана Недића, Драгомира Јовановића, Танасија Динића и Косте Мушицког пред органима Озне*. Београд: Институт за савремену историју, 2018.

Штампа

Ново време, 1942.

Обнова, 1942.

Службене новине, 1941–1943.

Српски народ, 1944.

Литература

Беговић, Сима. *Логор Бањица 1941–1944*, књ. 1. Београд: Институт за савремену историју, 1989.

Божовић, Бранислав, Мирослав Вавић. *Сурова времена на Косову и Метохији – квислинзи и колаборација у Другом светском рату*. Београд: Институт за савремену историју, 1991.

Борковић, Милан. *Контрареволуција у Србији. Квислиншка управа 1941–1944*, књ. I. Београд: Слобода, 1979.

Димитријевић, Бојан. *Војска Недићеве Србије*. Београд: Институт за савремену историју, 2011.

Николова, Маја. *Завод за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци 1942–1944*. Београд: Педагошки музеј, 2010.

Odić, Slavko, Slavko Komarica. *Noć i magla, Knj. 2: Gestapo u Jugoslaviji*. Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1977.

Shimizu, Akiku. *Die deutsche Okkupation des serbischen Banats 1941–1944*. Münster: Lit Verlag, 2003.

Snyder, LouisL. *Encyclopedia of the Third Reich*. Ware: Da Capo Press, 1998.

Стамболија, Небојша. „Санитетска служба Српске државне страже”, у: *Историја медицине, фармације, ветерине и народна здравствена култура (зборник радова са V научно-стручног скупа одржаног 1. новембра 2013. у Зајечару)*. Уредник Надежда Педовић, 191–196. Зајечар: Историјски архив Тимочка Крајина, 2014.

Стамболија, Небојша. *Српска државна стража 1942–1944*. Београд: Институт за савремену историју, 2021.

Туцовић, Радосав. „Полицијски репресивни апарат нацистичке Немачке и његови домаћи инструменти: Анализа делатности Драгомира Јовановића и Аугуста Мајснера у окупираној Србији (1941–1944)”. Докторска дисертација, Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за историју, 2021.

Ђирковић, Симо Ц. *Ко је ко у Недићевој Србији 1941–1944. Лексикон личности. Слика једне забрањене епохе*. Београд: Просвета, 2009.

Dr. Nebojša Stambolija, Research Associate
Institute for Contemporary History
Belgrade, Republic of Serbia
E-mail: nstambolija@yahoo.com

THE ESTABLISHMENT AND ORGANIZATION OF THE SERBIAN STATE GUARD 1941/1942

(Summary)

The subject of this research are the circumstances that led to the establishment of the Serbian State Guard, a collaborationist formation created in early March 1942 in occupied Serbia, and its organization, as well. It arose from the need of the occupiers and collaborators for a stronger and

more organized unit that would more successfully oppose the insurgent forces in the territory of Serbia. Formed on the basis of the pre-war gendarmerie, in the specific conditions of the war chaos in Serbia, it retained its primary police character, although it could establish larger and more mobile military formations if necessary. The first initiative came from the collaborationist government. The information about the new formation appeared in the daily press as early as the beginning of January, and the organization was completed in February 1942. Although there were other ideas for the name (Serbian State Police, Serbian National Guard) at meetings with General Milan Nedić, it was agreed to name the new formation Serbian State Guard. The decree on the organization was published on March 3, 1942. According to that decree, the SDS was defined as a uniformed and armed troop performing the police executive and border service. It included members of the former gendarmerie, police guards, armed detachments and border financial control bodies. Members of the SDS were in the service of the Ministry of the Interior. The Serbian State Guard was divided into: 1) the City State Guard, which served in Belgrade and other cities, 2) the Field State Guard, which served in the entire territory of the country except in the areas of city guards and 3) the Border Guard, which performed the border service. In the territory of the City of Belgrade, as a special unit that was directly subordinated to the Governor of the City of Belgrade, the service was performed by the Serbian State Guard of the Administration of the City of Belgrade. The SDS was led by the commander, who together with the headquarters formed the SDS Command. Members had to meet certain conditions regarding height, age, literacy, etc. Primarily, the material stored in the Military Archive in Belgrade was used, mainly the "Nedić Archive" fund, as well as the corresponding published material, literature and periodicals.

KEY WORDS: Serbian State Guard, World War II, Serbia, occupation, Border Guard, Field Guard, City Guard, Third Reich, collaborators